

MARTA DARGAS

W JAKIM KIERUNKU ZMIERZA PRAWO
CHIŃSKIEJ REPUBLIKI LUDOWEJ –
KU SYSTEMOWI *COMMON LAW*
CZY KU KOMPLEKSOWEJ KODYFIKACJI PRAWA?

*Jeśli nie zmienimy kierunku,
to zapewne dojrzymy tam, dokąd zmierzamy.*
Stare przysłowie chińskie

Od historii do współczesności

Prawo chińskie początkowo opierało swoje fundamenty na naukach Konfucjusza, w tym na humanizmie, moralnym oświeceniu i ostrożnym karaniu, prawie natury, praworządności (*rule of law*), unikaniu sporów i wywodzącej się z jego nauk koncepcji kontroli społecznej poprzez moralną edukację¹. Od tego czasu przez kolejne wieki myśl konfucjańska, a następnie neokonfucjańska z różnym natężeniem i obok innych doktryn polityczno-prawnych stale wpływała na kształt prawa chińskiego.

Wraz z otwieraniem się Chin na świat i rozwojem kapitalistycznej cywilizacji na świecie, a także rosnącą rolą stosunków międzynarodowych Państwo Środka musiało jednak podjąć próbę dostosowania swojego systemu prawnego. Pierwsza próba otwarcia się na inne systemy prawne została podjęta w ostatnich latach panowania dynastii Qing². Niemniej jednak przywódcy nie mieli wizji, jak powinien wyglądać system prawny Chin – czy skłonić się ku systemowi *common law*, czy raczej chińskie prawodawstwo winno opierać się wyłącznie na prawie stanowionym.

¹ L. Yigong, *Chinese Legal Tradition and its Modernization*, „David C. Lam Institute for East-West Studies (LEWI)”, Working Paper series, no. 87, May 2009, s. 7, 11, za: http://www.hkbu.edu.hk/~lewi/WPS/87_Liu.pdf [17.01.2012].

² Ostatnia dynastia cesarska Qing, nazywana też dynastią mandżurską, panująca w Chinach w latach 1644–1912. Członkowie dynastii wywodzili się z mandżurskiego klanu Aisin Gioro.

Dążenie ku kodyfikacji prawa

Przystąpienie do wprowadzania reform systemu prawnego Chin poprzedził wyjazd pięciu chińskich ministrów do krajów zachodnich – Japonii, Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Francji, Niemiec i Rosji. Miało to miejsce na początku XX wieku. Delegaci mieli za zadanie pozyskać informacje o systemach prawnych i politycznych tych państw³. Po powrocie przekazali rządowi raporty na temat prawodawstwa odwiedzanych krajów.

Mimo że początkowo przywódcy chińscy sklaniali się raczej ku koncepcji *common law* i taka była główna idea przyświecająca reformom systemu prawnego Chin, ostatecznie zwyciężył model tworzenia prawa przyjęty w większości państw Europy kontynentalnej. Prace legislacyjne zogniskowały się wokół prawa spisane go w formie aktów prawnych. Taki obrót spraw był związany z sytuacją polityczną na świecie w XIX wieku. Choć Wielka Brytania jako pierwsza nawiązała kontakty z Państwem Środka, to Japonia⁴ jako najsilniejsza potęga w regionie wywarła w rezultacie największy wpływ na system prawny Chin⁵. Nie bez znaczenia był również fakt, że społeczeństwa obu krajów mają wiele wspólnych cech, chociażby pod względem kulturowym. Ponadto, nie należy zapominać, że to właśnie Japonia była najnowocześniejszym jak na owe czasy państwem w regionie, pozostając przy tym pod wpływem kultury prawnej państw zachodniej Europy. Zatem, ze względów czysto praktycznych, to do Japonii udawali się młodzi Chińczycy, by tam podjąć studia. Oprócz nauki na kierunkach *stricte* technicznych wielu z nich studiowało prawo⁶.

Co istotne, przywódcy chińscy w początkowej fazie reform zwrócili się o pomoc do ekspertów specjalizujących się w prawie. Prawnicy, którzy zostali zaproszeni przez władze Chin, pochodzili głównie z Japonii, ale zaproszono również ekspertów z Rosji i USA. W związku z tym, że przybyli do Państwa Środka japońscy adwokaci badali, korygowali oraz pomagali opracowywać ustawy, a także nauczali prawa zarówno w szkołach publicznych, jak i prywatnych, ustawodawstwo chińskie i teoria prawa tam przyjęta wywodzi się bezpośrednio z japońskich rozwiązań. W tym miejscu należy wspomnieć, że Japonia oparła swoje prawo głównie na dorobku niemieckich legislatorów. Zatem prawodawstwo Chin było oparte na prawie stanowionym. W związku z tym na dalszym etapie reform (w latach 1911–1928) kontynuowano

---

³ W. Zhenmin, *The Roman Law Tradition and Its Future Development in China*, „Frontiers of Law in China” 2006, no. 1, s. 74, źródło: <http://www.springerlink.com/content/5743269101620t70/> [17.01.2012].

⁴ Japonia jest doskonałym przykładem transformacji z państwa charakteryzującego się orientalną kulturą prawną do państwa, które przyjęło zachodnią kulturę prawną.

⁵ W. Zhenmin, *The Roman Law Tradition...*, s. 74.

⁶ *Britannica Guide to Modern China*, Encyclopaedia Britannica, Inc, s. 40, <http://site.ebrary.com/lib/ugdansk/docDetail.action?docID=10270856> [17.01.2012].

próby tworzenia prawodawstwa na wzór prawa niemieckiego, by następnie w 1931 r. ogłosić projekt pierwszego kodeksu cywilnego. Komitet Legislacyjny czerpał wzorce z prawodawstwa w zakresie prawa cywilnego z Niemiec, Japonii oraz Szwajcarii. Struktura projektu kodeksu była wzorowana na niemieckim kodeksie cywilnym. W roku 1929 Komisja Legislacyjna Prawa Handlowego przygotowała kolejne akty prawne. Wreszcie za rządów Kuomintagu⁷ powstał zbiór Sześciu głównych praw⁸.

Po przejściu władzy w Chinach przez Komunistyczną Partię Chin akty prawne uchwalone za rządów Kuomintagu zostały uchylone. Wprowadzono wiele nowych regulacji⁹. W związku z wprowadzeniem systemu socjalistycznego recypowanie prawa niemieckiego uległo fundamentalnym zmianom¹⁰. Niemniej jednak istotne elementy zachodnich systemów prawnych nadal stanowiły fundament zarówno dla ustawodawstwa, jak i dla stosowania prawa¹¹. Proces kodyfikacji rozpoczął się w Chinach na dobre w 1956 r., wraz z powstaniem pierwszego projektu kodeksu cywilnego¹². Następnie powstały jeszcze dwa inne projekty – w 1964 oraz w 1982 r. Żaden z nich jednak nie został uchwalony.

---

⁷ Kuomintang (KMT) lub Guomindang (GMD) (pol. Chińska Partia Narodowa) – partia utworzona w Chinach w 1912 r. przez Song Jiaorena. Wygrała wybory do parlamentu w lutym 1913 r. W październiku prezydent Chin Yuan Shikai nakazał rozwiązanie Kuomintangu i usunięcie jego członków z parlamentu [zob. <http://www.naukowy.pl/encyklopedia/Kuomintang>, 17.01.2012].

⁸ Sześć głównych praw – prawo konstytucyjne, prawo cywilne, prawo handlowe, prawo karne, procedura cywilna i procedura karna, źródło: *Britannica Guide...*, s. 76, <http://site.ebrary.com/lib/ugdansk/docDetail.action?docID=10270856> [17.01.2012].

⁹ Uchwalono m.in. dokument o zasadniczym znaczeniu dla całego systemu prawa – Common Programs, zawierający 60 klauzul określających główne założenia systemu politycznego i ekonomicznego. Został on przyjęty na konferencji we wrześniu 1949 r., miesiąc przed proklamowaniem Chińskiej Republiki Ludowej. Dokument ten stanowił tymczasową konstytucję do czasu uchwalenia we wrześniu 1954 r. Konstytucji Chińskiej Republiki Ludowej.

¹⁰ Zgodnie z rewolucyjną teorią proletariatu prawo nie mogło być z góry narzucone wszystkim klasom społecznym. Stary aparat władzy musiał ulec przeobrażeniu.

¹¹ Prawo nadal było uchwalane, a orzeczenia sądów nie miały mocy wiążącej jak w systemie *common law*. Sędziowie nadal orzekali na podstawie prawa pisanego. Ponadto należy wskazać, że struktura, założenia, a także terminologia użyte w Głównych zasadach prawa cywilnego wskazują na wzorowanie się na kodyfikacjach państw zachodnich: niemieckim kodeksie cywilnym oraz Kodeksie Napoleona, zob. również: J.S. Mo, *Legal Culture and legal transplants – convergence of civil law and common law traditions in Chinese private law*, *Legal culture and legal transplants, Reports to the XVIIIth International Congress of Comparative*, Washington 2010, s. 9, za: <http://isaidat.di.unito.it/index.php/isaidat/article/viewFile/31/31> [17.01.2012]. J.S. Mo wskazuje, że odmiennie niż w wyżej wskazanych modelowych kodeksach chińskie prawo cywilne dzieli się na dziewięć głównych działów: zasady ogólne, własność, zobowiązania, prawo rodzinne, prawo spadkowe, prawo własności intelektualnej, prawa osobiste, delikty, prywatne prawo międzynarodowe.

¹² Pierwszy kodeks cywilny został uchwalony za czasów panowania dynastii Qing w sierpniu 1911 r. Była to pierwsza duża kodyfikacja, która wywarła znaczny wpływ na kierunek, w jakim

Prawdziwy rozwój legislacji i chińskiego prawodawstwa nastąpił po roku 1978, kiedy to Chiny otworzyły się na świat i rozpoczęły prowadzenie polityki „otwartych drzwi”. Powoli następowały próby stworzenia systemu socjalistycznego o chińskich właściwościach (*socialist system with Chinese characteristics*)¹³. Kolejną próbą stworzenia kompleksowej regulacji głównych zasad prawa cywilnego było uchwalenie Generalnych zasad prawa cywilnego w 1986 r. Należy jednak zaznaczyć, że nie jest to typowy kodeks rozumiany jako akt normatywny zawierający logicznie usystematyzowany zbiór przepisów regulujących określoną dziedzinę stosunków społecznych¹⁴.

W 1992 r. Komunistyczna Partia Chin wprowadziła socjalistyczną gospodarkę rynkową (*socialist market economy*). Dla chińskich badaczy i naukowców oznaczało to wprowadzenie racjonalizmu prawniczego zgodnie z koncepcją Maxa Webera¹⁵. Kolejnym krokiem do modernizacji systemu prawnego Chin jest współpraca z organizacjami międzynarodowymi, w tym głównie z WTO czy z Bankiem Światowym, a także wdrażanie programów i umów bilateralnych z USA, Unią Europejską i Kanadą¹⁶. Obecnie w Chinach skodyfikowano jedynie kilka gałęzi prawa. Aktualnie obowiązują w formie kodeksów tylko kodeks karny, procedura karna, procedura cywilna¹⁷.

Źródła prawa w Chinach

Aktem prawnym o najwyższej randze jest konstytucja, określająca ogólne zasady, z którymi muszą być zgodne pozostałe akty normatywne¹⁸. W celu uregulowania

---

podążało chińskie prawo. Mimo że już w lutym 1912 r. dynastia została obalona, piętno, jakie wywarł ten pierwszy kodeks na tworzącym się systemie prawnym Chin, było widoczne.

¹³ J. Chen, *The Transformation of Chinese Law: From Formal to Substantial*, „La Trobe University School of Law Legal Studies”, Working Paper series, 2008, no. 1, za: <http://ssrn.com/abstract=1099507> [17.01.2012].

¹⁴ System prawa cywilnego w Chinach obejmuje osobne regulacje dotyczące m.in.: prawa rzeczowego, prawa zobowiązań, prawa rodzinnego, prawa spadkowego, prawa własności intelektualnej, prawa prywatnego, deliktów, prawa prywatnego międzynarodowego.

¹⁵ Weber postawił tezę, że kierunkiem rozwoju społeczeństwa zachodniego jest odchodzenie od tradycji i rozszerzenie obszarów, w których dominuje myślenie i działanie o charakterze racjonalnym.

¹⁶ J. Chen, *The Transformation of Chinese Law...*, s. 6-8.

¹⁷ J.S. Mo, *Legal Culture...*, s. 13.

¹⁸ Obecnie obowiązująca Konstytucja Chińskiej Republiki Ludowej została uchwalona przez Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych w dniu 4 grudnia 1982 r. Konstytucja ChRL była nowelizowana czterokrotnie: 12 kwietnia 1988 r., 29 marca 1993 r., 15 marca 1999 r. oraz 14 marca 2004 r. Chińska Republika Ludowa jest socjalistycznym państwem prawa opartym na systemie demokratycznej dyktatury ludowej. Przewodnią funkcję pełni Komunistyczna Partia Chin, która realizuje koncepcje socjalizmu o chińskiej specyfice i socjalistycznej modernizacji. ChRL jest wielonarodowym państwem unitarnym, które gwarantuje mniejszościom prawo

zasad tworzenia prawodawstwa i systemu źródeł prawa Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych uchwaliło w dniu 15 marca 2000 r. ustawę o stanowieniu prawa. Ustawa ta określa katalog źródeł prawa, na które składają się: ustawy (*laws*) – podstawowe i zwykle, interpretacje-wykładnie ustaw (*legal interpretations*), przepisy administracyjne (*administrative regulations*), przepisy lokalne (*local regulations*), przepisy w strefach autonomicznych (*autonomous regulations*), zasady (*rules*)¹⁹.

Uchwalanie ustaw podstawowych należy do kompetencji sesji Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych. Pozostałe ustawy uchwalane są przez Stały Komitet OZPL²⁰. Przepisy administracyjne są uchwalane przez Radę Państwa²¹. Z kolei przepisy lokalne i przepisy w strefach autonomicznych mogą być uchwalane w sytuacjach określonych w ustawie o stanowieniu prawa przez zgromadzenia ludowe prowincji bądź przez stałe komitety przy nich działające. Ponadto jako powszechnie obowiązujące źródła prawa lokalne władze prowincji, regionów autonomicznych, miast wydzielonych mogą formułować zasady mające na celu usprawnienie implementacji poszczególnych aktów prawnych.

Specyficznym źródłem prawa w Chinach jest wykładnia prawa. Wykładni ustaw i innych aktów normatywnych dokonuje Stały Komitet OZPL. Wykładnie te mają moc obowiązującą na równi z aktami prawnymi, których dotyczą²². Zawierają one wyjaśnienia ogólnych bądź nieprecyzyjnych sformułowań zawartych w poszczególnych aktach prawnych.

Uzupełniając w stosunku do aktów normatywnych i ich wykładni traktowane są opinie Najwyższego Sądu Ludowego, które wyjaśniają zastosowanie przepisów w praktyce orzeczniczej sądów²³. Opinie te nie mają charakteru normatywnego, traktowane są raczej jako komentarze do ustaw.

Jednym z problemów systemu sądownictwa w ChRL i władzy sądowniczej jest brak kompletności i zupełności systemu źródeł prawa. Rozproszenie podmiotów uprawnionych do wprowadzania ustawodawstwa (lokalne regulacje na poziomie prowincji, okręgów, powiatów, gmin) skutkuje niespójnością poszczególnych aktów – przepisy, reguły, metody, zarządzenia, regulacje, wyjaśnienia uznawane są za nor-

---

do autonomii oraz rozwoju własnej kultury i języka (z preambuły do Konstytucji ChRL z dnia 4 grudnia 1982 r.).

¹⁹ Parlament Chińskiej Republiki Ludowej, czyli Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych zostało utworzone w 1954 r.

²⁰ Organ OZPL, który pomiędzy sesjami parlamentu sprawuje najwyższą władzę ustawodawczą i kontrolną w Chińskiej Republice Ludowej.

²¹ Rada Państwa – najwyższy organ władzy wykonawczej w Chińskiej Republice Ludowej. W jej skład wchodzi wicepremierzy, radcy stanu, ministrowie, przewodniczący komitetów, Kontroler Generalny oraz sekretarz. Przewodniczącym jest premier ChRL.

²² Art. 47 ustawy z dnia 15 marca 2000 r. o stanowieniu prawa, art. 31 Regul procedury ustanawiania przepisów administracyjnych z dnia 16 listopada 2001 r., art. 33 Regul procedury ustanawiania zarządzeń z dnia 16 listopada 2000 r.

²³ Art. 33 ustawy z dnia 1 lipca 1979 r. o organizacji sądów ludowych.

matywnie wiążące przez organy je ustanawiające²⁴. W związku z wielością organów uprawnionych do tworzenia aktów normatywnych i różnorodnością stosowanej nomenklatury znacznie utrudnione jest uznanie systemu aktów prawnych obowiązujących w ChRL za spójny.

Sędziowie jako twórcy prawa

Chińscy sędziowie, stosując prawo, mają z jednej strony za zadanie skonkretyzować przepis prawa odnośnie do stanu faktycznego, z drugiej strony, jeżeli wymaga tego konkretny przypadek, sędzia może zmienić cel, zakres czy nawet znaczenie normy, dostosowując ją do zaistniałego stanu faktycznego, tak by możliwe było wydanie, w jego ocenie, sprawiedliwego rozstrzygnięcia²⁵.

Tradycyjnie w większości systemów, które opierają się na trójpodziale władzy, sędzia, stosując prawo, opiera się na obowiązujących normach prawnych. Jednak w związku z tym, że w Chinach nie przyjęła się i nie jest stosowana doktryna podziału władzy, a podkreśla się, że jest to „wielonarodowościowe państwo unitarne” (*unitary state with multi-nationalities*), stosujące zasadę centralizmu demokratycznego (*the principle of democratic centralism*) oraz jednolitości i spójności systemu prawnego (*uniformity and integrity of the legal system*), prawo chińskie opiera się nie tylko na prawie ustanowionym przez tradycyjnie rozumiane organy władzy ustawodawczej²⁶.

W procesie stosowania prawa niepewność prawa spowodowana jego ogólnością, nieprecyzyjnością, prostą konceptualizacją i nieprzewidywalnością, co w związku z rozproszeniem spowodowanym ilością aktów normatywnych powoduje, że sędziowie są zmuszeni do aktywnej i kreatywnej jego interpretacji. Mimo że formalnie nie jest uznawana zasada *stare deisis*, to jednak interpretacja przepisów przez sędziów odgrywa bardzo dużą rolę w praktyce²⁷. Status interpretacji sędziowskich do dnia dzisiejszego nie został uregulowany. Zgodnie z teorią i praktyką interpretacje sędziowskie stanowią jedną z części wykładni prawnej²⁸. Wykładnia prawa stanowi szerokie zagadnienie, na które składa się kilka kategorii wykładni: wykładnia prawodawcza, wykładnia administracyjna oraz wykładnia sędziowska²⁹. Zgodnie

²⁴ R. Peerenboom, *China's long march toward rule of law*, Cambridge 2002, s. 241.

²⁵ W. Chenguang, *Law-making functions of the Chinese courts: Judicial activism in a country of rapid social changes*, „Frontiers of Law in China” 2006, no. 4, s. 527, za: <http://www.springerlink.com/content/2l3p560722108t3x/> [17.01.2012].

²⁶ Art. 3 i 5 preambuły do Konstytucji Chińskiej Republiki Ludowej.

²⁷ Łacińska zasada, która w systemie prawa *common law* oznacza, że wcześniejsze decyzje sądów muszą być przestrzegane przez sędziów orzekających w sprawach późniejszych.

²⁸ W. Chenguang, *Law-making functions...*, s. 532.

²⁹ *Ibidem*, s. 532, autor odsyła do Shen Zongling, *On legal interpretation*, „China Legal Science” 1993, no. 6, s. 57.

z ustawą o stanowieniu prawa wiążącej wykładni ustaw i innych aktów normatywnych dokonywać mogą jedynie Najwyższy Sąd Ludowy i Najwyższa Prokuratura Ludowa³⁰. Pozostałe sądy i prokuratury nie mają formalnie żadnych kompetencji do wydawania wiążących interpretacji, jednak wykładnia przez nie dokonywana może być uznana za quasi-prawotwórczą³¹.

W związku z rozbieżnością orzecznictwa na poziomie lokalnych sądów ludowych Najwyższy Sąd Ludowy rozpoczął wydawanie w 1985 r. pisma urzędowego („National Supreme Court Gazette”), w którym regularnie zamieszcza się kilka przykładowych orzeczeń z poszczególnych dziedzin prawa. W piśmie tym publikowane są również orzeczenia sądów niższych instancji³². Publikowane orzeczenia, co prawda, nie stanowią obowiązujących źródeł prawa, jak to ma miejsce w typowych systemach *common law*, ale ich publikacja ma na celu ujednoczenie orzecznictwa. Należy dodać, że również sądy niższych instancji publikują w pismach urzędowych swoje orzecznictwo. Ponadto w Chinach powstają liczne publikacje zawierające orzecznictwo sądów wszystkich instancji³³.

Wykładnia dokonywana przez Najwyższy Sąd Ludowy czy też Najwyższą Prokuraturę Ludową ma postać ogólnych zasad, które mają zapewnić szczegółową analizę przepisów, wyjaśniać pojęcia bądź wypełniać luki w prawie. Nie oznacza to, że potrzeba wykładni przepisów nie może pojawić się w związku z konkretną sprawą. Niemniej jednak dokonana wykładnia i tak ma zastosowanie nie tylko do tej konkretnej sprawy, ale również do innych podobnych spraw w przyszłości³⁴. W związku z powyższym wykładnia dokonywana przez Sąd Najwyższy może być uznana za prawotwórczą. Nie jest bowiem dokonywana przez jednego czy też kilku sędziów, ale przez specjalnie powołany do tego organ³⁵.

---

³⁰ Art. 33 ustawy o naturalnych prawach sądów (The Organic Law of People's Court), art. 2 decyzji Stałego Komitetu Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych przyznającej moc wiążącą interpretacjom prawnym.

³¹ W praktyce jednak wydawane przez nie orzeczenia mają duże znaczenie, częstokroć podobne do znaczenia precedensów w systemie *common law*, „przykładowa sprawa” (*an li*) wyznacza kierunek stosowania prawa.

³² System sądownictwa w Chinach obejmuje cztery poziomy: Sąd Najwyższy, wysokie sądy na szczeblu prowincji (31), średnie sądy na szczeblu prefektur (389) i podstawowe sądy na poziomie kantonów (3067).

³³ J.S. Mo, *Legal Culture...*, s. 18.

³⁴ W. Chenguang, *Law-making functions...*, s. 535.

³⁵ Sądowy komitet działający przy Najwyższym Sądzie Ludowym – w praktyce najczęściej mamy do czynienia z dwiema możliwościami. Komitety na poziomie prowincji mogą wydawać opinie dla wszystkich sądów im podlegających. Drugi wariant dokonywania wykładni polega na tym, że poszczególne sekcje w ramach Sądu Najwyższego mogą wydawać opinie na kanwie poszczególnych spraw, które zostały im przedstawione wyjątkowo przez konkretnych sędziów (prezesa bądź wiceprezesa Najwyższego Sądu Ludowego, poszczególnych członków komitetu).

W 1997 r. doszło do ujednoczenia nazewnictwa, jakim określano poszczególne interpretacje sędziowskie. Wcześniej bowiem stosowano bardzo odmienną nomenklaturę, co prowadziło do różnego rodzaju problemów³⁶. Obecnie stosowana nomenklatura to: interpretacje, zasady i odpowiedzi (*interpretations, rules and answers*)³⁷. Należy wskazać, że w systemie prawnym Chin nie pojawia się pojęcie ‘precedensu’. Wykładnia przepisów dokonana na gruncie konkretnej sprawy jest określana mianem „przykładowej sprawy” (*an li*)³⁸.

Nauka chodzenia w stylu Handan³⁹

W starożytnych czasach Chin wywarły ogromny wpływ na kulturę prawną innych państw regionu⁴⁰. Z ponad tysiącletnią historią cywilizacji prawo chińskie ma najstarsze tradycje prawne na świecie. W dawnych Chinach system prawny opierał się na filozofii Konfucjusza (kontrola społeczna poprzez moralną edukację). Od 1911 r. zaczęto jednak szeroko czerpać z tradycji prawnej państw zachodniej Europy, a w szczególności tradycji prawa cywilnego. Proces modernizacji systemu prawnego Chin został zdominowany przez kulturę prawną Zachodu. Mimo bogatej historii i bogactwa kultury w systemie prawnym Chin trudno dostrzec nawiąza-

---

³⁶ Różnorodność nazewnictwa (przepisy, reguły, metody, zarządzenia, odpowiedzi, wyjaśnienia, decyzje) prowadziła do chaosu i wielu wątpliwości, które z interpretacji są wiążące, które są ważniejsze itd.

³⁷ Art. 9 Kilku zasad dotyczących interpretacji sądowej z 23 czerwca 1997 r. W tym akcie prawnym szczegółowo określono, do jakiego typu interpretacji należy stosować poszczególne pojęcia. Niemniej jednak poza trzema formami wynikającymi z Kilku zasad... Sąd Najwyższy wydaje również notyfikacje i opinie, które formalnie nie mają mocy wiążącej, jednak w praktyce mają one istotne znaczenie – tak: W. Chenguang, *Law-making functions...*, s. 536.

³⁸ W. Chenguang, *Law-making functions...*, s. 542.

³⁹ *Learning the Handan style of walking* – tradycyjne chińskie przysłowie, które powstało na podstawie opowieści z dzieła *Zhuangzi* (starożytny chiński traktat filozoficzny, obok *Daodejing* zasadnicze dzieło filozofii taoistycznej, cenione także za walory literackie): W czasach „Walczących państw” obywatel Yan State przybył do miejscowości Handan. Po przybyciu wyjątkowe wrażenie zrobił na nim sposób chodzenia ludności Handan, który w jego ocenie był bardzo elegancki. W związku z tym postanowił go naśladować. W rezultacie nie tylko nie nauczył się chodzić w stylu ludzi z Handan, ale zapomniał całkiem, jak się chodzi i musiał wrócić do domu, czołgając się.

⁴⁰ Określenie kultura prawna w najbardziej ogólnym sensie jest jednym ze sposobów opisywania stosunków społecznych, stabilnych wzorców, prawnie zorientowanych zachowań społecznych i postaw. Stopień zaawansowania kultury prawnej możemy ocenić, biorąc pod uwagę istniejące w danym systemie instytucje, ilość prawników, w tym sędziów. Kultura prawna oznacza również pewien system idei, wartości, dążeń. Kultura prawna wskazuje, kim jesteśmy, a nie co robimy – tak: D. Nelken, *Using the Concept of Legal Culture*, za: <http://escholarship.org/uc/item/7dk1j7hm> [18.01.2012].

nia do tradycyjnej chińskiej kultury prawnej⁴¹. Chiny porzuciły swoje dziedzictwo, aby przyjąć obce rozwiązania prawne⁴². Instytucje prawne, terminologia, zasady – wszystko to obecne w dzisiejszym systemie prawnym Chin zostało zaczerpnięte z innych systemów prawnych, głównie japońskiego, niemieckiego i francuskiego, co spowodowało, że system prawny Chin utracił swoje charakterystyczne cechy.

Fundamentem prawa chińskiego jest prawo cywilne. Odejście od idei konfucjańskich i skupienie się wyłącznie na przenoszeniu rozwiązań prawnych przyjętych w państwach zachodnich spowodowało, że chińskie prawodawstwo zagubiło swoją tożsamość kulturową, a chińskie prawo staje się coraz mniej chińskie⁴³.

Z jednej strony niewielka ilość kodyfikacji, a z drugiej kazuistyka poszczególnych aktów prawnych⁴⁴ uzasadniają stwierdzenie, że system prawny Chin jest systemem-hybrydą – łączy w sobie zarówno elementy tradycyjnego prawa stanowionego (kodyfikacje), jak i elementy właściwe systemowi *common law*⁴⁵. Na przykładzie Chin możemy zaobserwować wyraźnie zarysowującą się różnicę pomiędzy tzw. *law in books* a *law in action*, co powoduje, że bardzo trudno jednoznacznie stwierdzić, w którym kierunku zmierza prawodawstwo chińskie. Jednakże, jeżeli dotychczasowy kierunek nie zostanie zmieniony, biorąc pod uwagę wzrastającą rolę orzecznictwa, można oczekiwać, że główną rolę w procesie stosowania prawa będą odgrywać *an li*⁴⁶.

SUMMARY

IN WHICH DIRECTION TENDS THE LAW OF PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA – TOWARDS THE COMMON LAW SYSTEM OR TOWARDS A COMPREHENSIVE CODIFICATION?

This article attempts to show the formation of the legal system in China. Author aims to give the answer to the question whether the Chinese legal system tends to codification of the law, or is rather more similar to the common law systems. The article presents the process of formation of the PRC legal system in historical perspective, identifies the main foundations of the current Chinese legal system, sources of law, and the rules governing the legal system

⁴¹ J.S. Mo, *Legal Culture...*, s. 3.

⁴² L. Zhiping, wystąpienie w The Sixth Civil Law Forum – Chinese Culture and Chinese Civil Code, 13.05.2004, China University of Political Science and Law, za: <http://primeimaginary.net/glittertine/CHEN%20The%20Transformation%20of%20Chinese%20Law-%20From%20Formal%20to%20Substantial%202007.pdf> [17.01.2012], autor odsyła do źródła: www.ccelaws.com/mjlt/default.asp [10.06.2004].

⁴³ J. Chen, *The Transformation of Chinese Law...*, s. 736.

⁴⁴ Obecnie w Chińskiej Republice Ludowej obowiązuje 646 ustaw oraz 7754 innych regulacji, w tym 489 interpretacji sądowych, za: www.lawinfochina.com [18.01.2012].

⁴⁵ Szczególnie nawiązania do systemu *common law* widoczne są w chińskim prawie zobowiązań.

⁴⁶ *An li* – przykładowa sprawa wyznaczająca kierunek stosowania prawa.

of China. Later in the article author presents the genesis of the reception of Western model of law and attempts to indicate the scope of the discretionary power of judges in applying the law. In conclusion the author states that the PRC legal system is a hybrid system, referring to both the positive law, as well as the common law system. The author, however, is inclined towards the concept that currently in practice, the predominant role is played by law in action-an interpretation of law made by judges resolving the individual case.